

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Gönderilme Tarihi / Submission Date: 01/02/2023
Kabul Tarihi / Accepted Date: 01/03/2023

Post-truth dönemde sosyal medya ile yerinden edilen gerçeklik ve hakikat

Sıla TÜRK¹

Öz

Oxford Dictionaries 2016 yılında post-truth kelimesini yılın kelimesi seçmiştir. Sözlüğe göre kelime insanların gerçeklerden çok hislerine ve inançlarına göre verdiği tepki durumları ile ilgilidir. Oysa felsefede gerçeklik insan bilincinden bağımsız olarak var olma şartını yerine getirmelidir. Hakikat ise düşünce ile nesnesi arasındaki uygunluğu dile getirir. Gerçeklik ve hakikat yüzde yüz örtüşmesi gereken kavramlardır. Ancak post-truth dönemde bu kavramlar birbirinden çok uzaklaşmıştır.

İnsanın gördüğünü anlamlandırma çabasına yönelik merakı ve cevabını aradığı bazı sorular Antik Yunan felsefesini oluşturmuştur. Doğa felsefesinden sonra felsefenin ilgisi insana dönmüştür. Uzun bir atlama yapılarak modernizm dönemine gelindiğinde sırasıyla kitap, gazete, radyo ve son kitle iletişim aracı televizyon olmuştur. İnternet ile birlikte yeni bir çağa giriş yapılmıştır. Modern dönemde birbirine yakın olan, realite ve hakikat post-modern dönemde birbirinden uzaklaşmıştır. 21. yüzyılda sosyal medya ve internetten yayılan bilginin gerçekliğine hiç kontrol etmeden inanan, bu bilgiyi yayan ve hatta savunan insanların sayısı artışa geçmiştir. Çünkü insanlar eleştirel düşünmekten uzaklaşmaya başlamıştır. Eleştirel düşünemeyen birey dışarıdan gelecek her türlü etki ve tehlikeye açık durumdadır. Özellikle sosyal medyada her bireyin, haberi hem alan hem de yapan konumda oluşu, ortalıkta haber kirliliği yaratmaktadır. Yayılan haberlerin çoğu da gerçeklik değeri taşımamaktadır. Tam da bu dönemde eleştirel düşünme yeteneği, bireylere nefes almak kadar gerekli hale gelmiştir.

Makalede gerçeklik, hakikat ve post-truth kavramlarını tanımladıktan sonra, post-truthtan önceki dönemler değerlendirilip, bu kavramların dönem içinde nasıl içeriğinin değiştiği ele alınmıştır. Ardından sosyal medyada yer alan haberlerin çok hızlı yayılmasının nasıl bir tehlike oluşturduğu ve bu tehlikeden korunabilmek için eleştirel düşünmenin neden önemli olduğu açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Post-truth, Gerçeklik, Hakikat, Sosyal medya, Eleştirel düşünme

¹ Dr. Öğrencisi; Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Kastamonu, Türkiye

E-mail: mysilam@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0041-5172

Atf İçin / For Citation: TÜRK, S. (2023). Post-truth dönemde sosyal medya ile yerinden edilen gerçeklik ve hakikat. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED* 5(8), 177-186. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbed>

Reality and truth distorted by social media in the post-truth period

Abstract

Oxford dictionaries chose the word post-truth as the word of the year, in 2016. According to the dictionary, the word is about situations in which people react according to their feelings and beliefs rather than facts. However, in philosophy, reality must fulfill the condition of existing independently of human consciousness. Truth, on the other hand, expresses the correspondence between thought and its object. Reality and truth are concepts that must overlap one hundred percent. However, in the post-truth period, these concepts have diverged far from each other.

The curiosity about the effort of man to make sense of what he sees and some of the questions he sought answers to formed the philosophy of Ancient Greece. After the philosophy of nature, the interest in philosophy turned to the human. With a long jump, books, newspapers, radio, and television became the last mass media in the period of Modernism, respectively. A new era has been entered with the Internet. Reality and truth, which were close to each other in the modern period, diverged in the post-modern period. In the 21st century, the number of people who believe, spread, and even defend the truth of the information spread on social media and the internet without checking it has increased. Because people have started to move away from critical thinking. The individual who cannot think critically is open to all kinds of influences and dangers from the outside. Especially in social media, the fact that each individual is in the position of both receiving the news and making the news creates news pollution. Most of the news spread is not true. Just in this period, the ability to think critically has become as necessary as breathing for individuals.

In the article, after defining the concepts of reality, truth, and post-truth, the periods before post-truth will be evaluated and how the content of these concepts changed during the period will be discussed. Then, the danger of the rapid spread of the news on social media and why it is important to think critically to be protected from this danger will be discussed.

Keywords: Post-truth, Reality, Truth, Social media, Critical thinking

GİRİŞ

Her birey etrafında yaşanan olaylardan kendisini ilgilendirse de ilgilendirmese de haberdar olmak ister. Bu yüzdendir ki Aristoteles'in Metafizik adlı eserinin ilk cümlesi "Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler" dir (Arslan, 1982). Haber alma ihtiyacının birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden bazıları; merakını gidermek, gereksinimleri için bilgi toplamak, kendini tanımlayarak bir düşünce düzlemine oturabilmek, iletişim kurmak için gerekli alt yapıyı oluşturmak ve vakit geçirmek sayılabilir. Tüm bu amaçlar minvalinde insan kendi dışındaki dünyada olup bitenlerin haricinde kendiyile ilgili başkalarının söylediği şeyleri de haber olarak nitelendirmektedir. Bu durum haberin yeni bir boyut kazanmasına sebep olur: Bu boyut dedikodu olarak adlandırılır. Türk Dil Kurumu'na [TDK] göre dedikodu: "Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal" olarak tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, 2023). "Dedikodu bazen doğruluk payı olan gerçek konu ve olayları ele alsa da çoğu zaman doğruluk payı

düşük olan ya da hiç olmayan çarptırılmış ifadeleri içerir. Dedikodunun bu özelliğiyle günümüzde fake news/sahte haber adı verilen kavram örtüşür” (Cifci, 2018). Sahte haber yalnızca 21. yüzyılda ortaya çıkan bir kavram değildir. Ancak teknolojik gelişmelerin kitle iletişim araçlarına yansımaları sonucunda sahte haber gerçek haberle yarışacak hatta onu alaşağı edecek kadar bir güce sahip olmuştur. Çalışmada öncelikle sahte haberin bu gücü nasıl kazandığının anlaşılabilmesi için kitle iletişim araçlarının gelişim süreci ele alınmıştır. Ardından sahte haberlerin en çok barındığı mecralar tespit edilerek, onlar mercek altına alınmıştır. Son olarak sosyal medyada yayılan haberlerin çok hızlı yayılmasının nasıl bir tehlike oluşturduğu ve bu tehlikeden korunabilmek için eleştirel düşünmenin neden önemli olduğu ele alınmıştır.

Kavramsal Çerçeve ve Metodoloji

İçinde yaşadığımız dünyada nesnel bilginin olanaklılığından bahsetmenin pek de mümkün olmadığı aşikardır. Bu yüzden nesnel bilginin dönüşümünün ele alınacağı bu çalışmayı ve sonuçlarını anlamak açısından gerçeklik ve hakikat kavramlarının tanımının yapılması gerekmektedir. Bu tanımlama felsefe sınırları içerisinde yapılacaktır. Felsefede kavram incelemesi yaparken iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan birisi kavramların anlamını kök kelimelere kadar indirmektir. Bu yöntemde kavramların anlamı tarihsel olarak gruplandırılır. Diğer yöntemde ise kavramların anlamını açıklayan filozoflar üzerinden giderek kavram açıklanır. Bu yöntemde anlamsal bir gruplandırma yapılır. Konunun fazla dağılmaması için bu çalışmada anlamsal gruplama yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak gerçeklik kavramı mercek altına alınmıştır.

En genel anlamı ile dış dünyada nesnel bir varoluşa sahip olan varlık, var olanların tümü, var olan şeylerin bütünü; bilinçten, bilen insan zihninden bağımsız olarak var olan her şey. Daha dar ve özel anlam içinde, gerçeklik fiziki evrenin doğrudan ya da dolaylı olarak ölçümlenebilir olan yönlerini ifade eder. Bu anlamda gerçeklik nesnel olup kamusal ve güvenilir bir biçimde analiz edilebilen ile sınırlanmıştır (Cevizci, 1999).

Bu tanımdan yola çıkarak gerçekliğin tikel olan insanın zihninden bağımsız, şimdide var olan olduğu söylenebilir. Çalışmanın içeriği ile bağlantılı olarak bir tanımlama daha yapılacak olursa: “Gerçeklik; gerçek olan, var olan şeylerin tümü. Bu anlamda gerçekliğin şu türleri vardır: a. Bilinçten, tasarımlardan bağımsız olan varlık

(Düşünölmüş, düşünölmüş şeylerin karşıtı). b. Belli bir zaman bağlantısı içinde yaşanmış olan, yaşantı ve deneylerde somut olarak karşılaşılan şeyler” (Akarsu, 1975).

Bu tanıma paralel olarak söylenebilir ki gerçeklik, imgelenen şeylerin karşıtı olarak fiziki evrende varlık bulabilen her şeydir. Oysa yalan söyleyen kişi, gerçek olmayan şeyin gerçekmiş gibi görünmesi için geçerli nitelömeleri ve sözcükleri kullanır. (Nietzsche, 1998)

Gerçekliğin tanımı açık ve anlaşılabilir olmasına rağmen hakikat daha tartışmalı bir kavramdır. Çünkü hakikat sadece var olana gönderme yapmaz. Bu yüzden hakikat tanımlanırken genel tanımlar tatmin edici olmayacağından filozofların görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

“Hakikat (İng. truth) zaman zaman gerçeklik zaman zaman doğruluk anlamında kullanılmakla birlikte, gerçekte bir şeyin özü içinde örtüsünü açarak vukua gelmesi ve insanın bunun farkında olması durumu. Varlığın gizinden çıkarak olagelmesi ve insanın bunun bilincinde olması hali” (Cevizci, 1999, 395).

“Doğruluk (İng. truth) Düşüncenin gerçekte uyuşması. Yargı ya da önermelerin gerçeğe uygun olması, verilmiş bir olguyla uyuşması” (Akarsu, 1975, 53).

Yapılan bu tanımlar sonrasında gerçeklik ve doğruluk arasındaki fark açıkça ortaya konmaktadır. Şöyle ki gerçekliğin taşıyıcısı insan zihninden bağımsız olarak var olan nesne iken doğruluğun taşıyıcısı var olan nesnenin yanı sıra bu nesnelere hakkındaki yargı ve önermelerdir. Doğruluk, düşüncenin nesnesi ile örtüşmesidir. Öyleyse doğruluk, düşünce ve yargılara ait bir özelliktir. Kavramların zıddı ile daha iyi anlaşıldığı bilindiğinden, doğruluk ve hakikati bir de yalanın tanımından yola çıkarak ele almak gerekirse; Nietzsche yalanı: “Kişinin gördüğü bir şeyi görmemiş olmayı istemesi ya da gördüğü bir şeyi öyle görmemiş olmayı istemesi” (1996) olarak tanımlar.

Gerçeklik ve doğruluğun anlam aşınmasına uğradığı post-truth adı verilen dönemi tanımlamak gerekirse:

Post-truth kavramı ilk kez 2004 yılında R. Keyes tarafından “Posttruth Era” adlı kitapta kullanılmış olup “nesnel olan bir gerçeklik karşısında halk kitlelerinin kişisel duygular ve çeşitli çıkarların ağırlık kazanması ile nesnel gerçekliğin silikleştirilmesi ve kamuoyunu

etkilemesi” olarak tanımlanır (Keyes, 2017, 152). Bu yönüyle kelime tek bir olgu olan gerçekten ziyade, insandan insana değişebilecek olan his ve inançların ön plana çıkarılmasına işaret etmektedir. İnsanlar için artık gerçeğin bir önemi bulunmamaktadır, insanlar inanmak istediklerine inanma eğilimindedirler (Özgan, 2020, 170).

Bu kapsamlı kavram analizini yaptıktan sonra Baudrillard’ın görüşlerine kısaca değinmek gerekirse: Baudrillard’ın simülasyon kuramının en temel yapı taşı gerçeklik ve hakikat kavramlarıdır. “Baudrillard kuramında, gerçekliğin, modern toplumlarda son iki yüz yılda ortaya çıkan metafizik yani düşünsel bir süreç olduğunu söyler. J. Baudrillard'a göre kitle iletişim araçları ve teknoloji gerçekliği yok ederek, gerçekle sanalın ayrımının yapılamadığı bir hipergerçeklik yaratmıştır” (Kurttaş, 2018). Sıkı bir modernizm eleştiricisi olan Baudrillard kitle iletişim araçları ile gerçekliğin yok edilerek yeni bir hiper gerçeklik oluşturulmak istendiğini anlatan simülasyon kuramını ele almıştır. Makalenin içeriği ile paralellik gösteren Baudrillard’ın simülasyon kuramında; filozof var olanların ontolojik olarak ortadan kalkmadığını ancak bilginin ortadan kalktığını ileri sürmektedir.

Gerçeklik ve Hakikatin Kitle İletişim Araçlarında Dönüşüm Süreci

İnsanın gördüğü veya yaşadığı şeyleri anlamlandırma çabası ve merakı onu belli başlı sorular sormaya itmiştir. İlk olarak mitolojik öğeler içeren bu anlamlandırma çabasının cevapları yetmez olmuş ve insanları başka sorular ve başka cevaplar aramaya itmiştir. İlk filozoflar ana maddenin ne olduğu sorusuyla yola çıkmışlardır, sonrasında yaptıkları sistemli soru sorma ile birlikte doğa felsefesini oluşturmuşlardır. Bu felsefi çalışmalarda ana hareket noktasını Antik Yunan felsefesi oluşturmaktadır. Felsefenin ilgisinin insana dönmesi doğa felsefesinden sonrayı bulmuştur. Günümüzde uzun bir atlama yaparak söylemek gerekirse post-modern denilen bir dönem yaşanmaktadır. Post-modern dönemden önce yaşanan modernizm dönemi; büyük anlatıların (Liberalizm, Marxizm vb) yer aldığı dönemdir. Modernizmin başlayabilmesi için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duyulmuştur.

İlk kitle iletişim aracı, kitabın matbaa yoluyla halka ulaşmasıdır. Böylece büyük anlatıların ulaşabileceği homojen insan kütlesine ulaşmanın ilk adımı atılır. Ortalama

250-300 yıl süren ulus çapında homojenleşmenin ardından ikinci kitle iletişim aracı olarak gazete ortaya çıkar. Gazete daha fazla kitleye hitap ettiğinden daha az entelektüel içeriğe de sahip olur. Bu yüzden gazetede mesajı iletilirken biçim kitaba göre biraz daha fazla öne çıkar. Tam bu aşamada insanın rasyonel olduğuna dair büyük anlatı devreye girer. Eş zamanlı olarak aydınlanma fikri ile ilerlemeci yaklaşım da ortaya çıkar. Bu arada kitap ve gazeteler aydınlanmayı realite olarak kabul edecek homojenleşmiş kitleyi oluşturur. Gazeteden sonra ortaya çıkan kitle iletişim aracı radyo olur. Radyo ile birlikte entelektüel içerikten büyük oranda vazgeçilir çünkü radyonun kitlesi okur yazar olmak zorunda değildir.

Bazı düşünürlere göre post-modern ve post-truth dönemlerden önceki son kitle iletişim aracı televizyondur (Alpay, 2021). Televizyonda konuşmacının dilini bile anlamaya gerek kalmadan oluşturulan imgeyi anlamak yeterli olmuştur. Televizyon ile birlikte biçim içerikten daha önemli duruma gelmiştir. Bu yüzden televizyon en düşük entelektüel seviyeye bile ulaşabilecek türden bir kitle iletişim aracıdır. Bu noktada artık realite ile hakikat arasındaki açıklık iyice artmıştır. Modern dönemin siyaset arenasında tek bir realite ve bu realiteye inanan akılcı özneler vardır. Sadece bu özneler farklı bakış açısından bakmaktadır. “Modern dönemde insanlar, akılcı tezler üzerinde minimum düzeyde anlaşabilirler” (Alpay, 2021). Birbirine eşit mesafede olan realite ile hakikat, modernizmden post-modernizme evrilme sürecinde anlam açısından birbirinden uzaklaşmıştır. Çünkü akıl, duygu karşısında gerilerken; fikir de imge karşısında gerilemiştir. Bunun temel nedenlerinden biri de kitle iletişim araçlarının daha az entelektüellik talep etmesiydi. Artık daha çok kişi imgeler üzerinden yönlendirilebilir ve manipüle edilebilir hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarından olan televizyonda bile mesajların hepsi tek bir merkezden kontrol edildiği için verilen mesajda realite ile hakikat arasındaki ilişki tam anlamıyla kopmamıştı. Çünkü bir editör grubu mesajla realite arasındaki ilişkiyi sürekli kontrol etmekteydi. Ancak internetin ortaya çıkmasıyla bu durum değişti. İnternette mesajlar çok sayıda merkezden üretildiği için editörler grubunun bu mesajları kontrol etme imkânı ortadan kalktı ve realite ile hakikat tamamen birbirinden koptu. Post-modernizm genel olarak büyük anlatıların çöktüğü bir dönem olarak tabir edilir.

Sosyal Medya Araçlarında Hakikatin Değişimi ve Algı Oluşturulması

Sosyal medya araçlarında hakikatin değişimine değinmeden önce sosyal medya araçlarındaki değişime kısaca değinmek gerekir. Çünkü ilk çıktığı dönemlerde web siteleri etkileşimli değildir. Bu yüzden ziyaret edenler okuyucu konumundadır. Ancak gelişen yazılım teknolojileri ile kullanıcılar okur-yazar olma imkânı kazanmışlardır. Çift taraflı etkileşim kullanımının ortaya çıktığı web2 döneminde, içerik üretmeye başlayan okuyucular yeni bir özgürlük alanına da kavuşmuştur. Bu özgürlük alanındaki birey artık sadece etkilenen değil ürettiği içeriklerle başkalarını etkileyebilen bir konuma ulaşmıştır. Yani aynı kişi haberin hem kaynağı hem de alıcısı konumuna ulaşmıştır. İnternet teknolojilerin ve yazılımların sürekli kendini güncellediği bu dönemde iletişim kolaylaşmış ve haberler çok hızlı yayılmaya başlamıştır. Yani iletkenlik bir fizik terimi olmaktan çıkıp toplumsal bir anlam kazanmıştır. Bireyler arası bir ilişkiden doğan “iletkenliğin artması” artık sadece bireyleri ilgilendiren bir durum olmaktan çıkmıştır. “Nietzsche ‘güçlüler’in yalanları, “zayıflar”ın hakikatlerinden daha kıymetli olabilmektedir’ der. Zira bu güçlüler “mutlak hakikat” iddiasında bulunmaktan çok, kendi görüşlerinin peşinden giden insanlar olarak görünmektedirler.

Yorumların çoğulluğunun önünü açan böylesi bir görüş, yine de kendisinde sınıflandırmacı bir bakış açısını barındırmaktadır. Yaşam yorumlarının özellikleri bakımından insanlığı ikiye ayıran böyle bir bakış açısı, mevcut hakikat yorumlarını değersizleştirirken, belirli birtakım yalanların değerini yükseltmektedir (Çakın, 2017). Gücü elinde bulunduranlar bu durumu kendi gücünü perçinlemek ya da karşı tarafın gücünü zedelemek gibi amaçlarla kullanmaya başlamıştır. Bu amaçlarını gerçekleştirirken en çok da sosyal medyanın gücünden faydalanır.

İktidarı elinde bulunduran sınıfın kendi düşüncelerini, değerlerini ve kültürlerini, çeşitli ideolojik aygıtları kullanarak, bununla birlikte toplumun rızasını da göz ardı etmeden, toplumsala dayatması bağlamında hegemonya, modern çağın önemli bir fenomeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan devletin kendi hegemonyasını oluşturmak için birtakım aygıtlara ihtiyaç duyduğu vurgusu ve nihayetinde devlete rıza mekanizmaları arasında sivil toplumun, bunu gerçekleştirebilecek bir aracı kurum olduğu görülmektedir (Hall ve Jacques, 1995’ten akt. Coşgun, 2021, 67).

Sosyal medya üzerinde çeşitli ortak tabanlarda bir araya gelerek gruplaşan kesimler de bu yönlendirme gücünü aktif olarak kullanmaktadır.

TÜİK 2022 verilerinde, Türkiye’de internet kullanan bireylerin oranının yüzde 85’e yükselmesi, internetin en çok başvurulan bilgi toplama ve haber alma kaynağı olduğunu kanıtlamaktadır. Kendisine sunulan hiçbir bilginin kaynağını sorgulamayan, karşısına çıkan haberleri eleştirel açıdan değerlendiremeyen birey, her türlü yönlendirmeye açık, akan suyun yüzeyinde salınan bir dal parçasına benzer. Bu noktada eleştirel düşünmenin bir zorunluluk haline geldiği, sosyal medyanın yönlendirme gücünün en üst seviyeye çıktığı bu dönem, *post-truth* olarak tanımlanan dönemdir. “Eskiden ilk başvuru kaynağı olan basılı materyaller de bulunan basılı bilgi miktarı yaklaşık 14 yılda bir ikiye katlanırken, internet üzerinden elde edilen bilgiler her yıl 2- 3 kat artmaktadır. Bu durum da insanları internete ve sosyal medyaya yönlendirmektedir” (Türk, 2015).

Bazen internette yapay gündem oluşturularak insanların tepkisi ölçülmektedir. Örneğin Justin Bieber’in ağzından “Türk kızları ter kokuyor” açıklaması yapılması ve bu haberin manşetlere taşınması. Bu habere sorgulamadan inanan İzmir’den bir avukatın da J. Bieber’a suç duyurusunda bulunması (En son haber, 2013). Bu örnek interneti kullanan bireylerin -avukatların dahi- çoğunun karşısına çıkan bilgiyi eleştiri süzgecinden geçirmeden kabul edip ani ve duygusal tepkiler verdiğini göstermektedir. Yapay gündemlerle yapılan nabız yoklamalarından sonra alınan tepkilere göre toplumun duygusallık boyutu büyük ölçüde ortaya çıkar. Toplumdaki bireylerin eleştirel düşünme gücünü kullanmadığı, daha çok duygularıyla hareket ettiği post-truth dönemde gerçeklik ve hakikat yerinden yurdundan olmuştur. Çünkü sorgulamayan bir toplum için yalnızca oluşturulan imge ve yaratılan algı vardır. Böyle bir ortamda birey her türlü etkiye açıktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bireyin etrafında olan biteni öğrenmek istemesiyle başlayan haber alma serüveni, çeşitli aşamalardan geçerek 21. yüzyıla ulaşmıştır. Ancak her geçtiği aşamada bir parça deformasyona uğramıştır. Bu duruma en güzel örnek; kulaktan kulağa oyununda her kişinin bir sonrakine aktarışında ortaya çıkan değişim verilebilir. Kitle iletişim araçları da her dönemde hitap ettiği kesim, hitap ediş tarzı, aktardığı bilginin gerçeklik payı

konusunda yavaş yavaş değişerek günümüze gelmiştir. Günümüzde gelinen nokta ise; aşırı hızlı yayılan bilgi, bireylerin bu bilginin kaynağını ve doğruluk payını sorgulamadaki yetersizliği sonucu oluşan bilgi kirliliğidir. Eleştirel düşünmeyen bireylerin yaydığı gerçek olmayan bilgiler, gündemi meşgul ederek toplumdaki bireylerin duygusal tepkiler vermelerine neden olmaktadır.

Bireylere erken yaşta medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Çünkü eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmayan bireylerin oluşturduğu toplum internetten gelecek tehlikeler için potansiyel bir hedef kitle konumundadır (Demircioğlu, 2018). Medya okuryazarlığı eğitimini alacak durumda olmayan bireylerin ise okuduğu haberin kaynağının doğruluğunu araştırma alışkanlığını kazanması gerekir. Bu alışkanlık da yine bireyi eleştirel düşünme ve sorgulama yapmaya yöneltmektedir.

Bireylerin sosyal medya hesabı açarken bir testten geçmesi zorunlu olmalıdır. Testten geçenlerin de tıpkı sürücü ehliyeti gibi sosyal medya ehliyeti sahibi olmaları ve bu ehliyeti olanların dahi sosyal medyada uygunsuz içerikler paylaşmasına izin vermeyecek bir mekanizma olması gerekir. Çünkü sosyal medyada görünmez duvarların arkasına saklanarak olumsuz davranışlarında staj yapan birey, zamanla bu halini gerçek toplumsal yaşama da aktarır. Uzun vadede, sosyal medyanın yapılan yanlış davranışların şikâyet edildiği bir mecra değil, bu yanlış davranışları yapanların olmadığı bir mecra olması beklenmektedir. Her geçen gün gelişen yapay zekâ teknolojisi gerçeklik algısını alt ederken belki de bireyin gerçekliğini kanıtladığı tek nokta eleştirel düşünmenin gücünden faydalanmak olacaktır.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Alpay, Y. (2021). *Yalanın siyaseti* (17. Baskı). Destek Yayınları.

Arslan, A. (1982). *Metafizik I. kitap* çevirisi. Divan Yayınevi.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık.

Coşgun, M. (2021). Post-truth: Hegemonya'nın yeni ideolojik aygıtı. *Akademik Hassasiyetler*, 8(15), 67-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/61981/821165>

- Çakın, M. (2017). Yalanın değeri / Yorumun önemi. *ViraVerita*. 5 (1-14).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/viraverita/issue/37188/429094>
- Çifci, Y. (2018, Nisan 27-28). *Medyada haber kavramının kullanımına eleştirel bir bakış*, (Sempozyum Sunumu), 2. Uluslararası KAD Sempozyumu (ISCAT2018), Türkiye. <https://iscat.info/PastConferences/ISCAT2018/ISCAT2018-e-proceeding.pdf>
- Demircioğlu, A. (2018). *Eleştirel düşünme eğitimi*. Gece Kitaplığı.
- Keyes, R. (2017). *Posttruth era*, Çeviren: Deniz Özçetin, Tudem Yayıncılık
- Kurtdaş, M. Ç. (2018). Jean Baudrillard'ın simülasyon kuramında kitle iletişim araçları ve toplumsalın sonu. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2012-2023. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.408137>
- Nietzsche, F. (1996). *Deccal*, Çeviren: Oruç Aruboa. Hil Yayınevi
- Nietzsche, F. (1998). Ahlakdışı Anlamda Doğruluk Üzerine. Çeviren: Oruç Aruboa. *Cogito Dergisi*, 16, İstanbul
- Özgan, A. (2020). Hakikatin ölümü ya da ölümlü hakikat. *Etkileşim*, 3(6), 168- 188.
<https://doi.org/10.32739/etkileşim>
- Türk, G. D. & Tugen, B. (2015, Ağustos 2). *Türk toplumunda sosyal medyaya eleştirel bakış eksikliği: Türk troller ve trolleme* (Sempozyum Bildirisi), 1. Uluslararası KAD Sempozyumu, Sakarya, Türkiye <https://www.kritikanalitik.global/wp-content/uploads/2016/09/C12-ISCAT2015ID58.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022, Ağustos). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (bt) kullanım araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,%92%2C0%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,%92%2C0%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti)
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (1932). *Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- En Son Haber. (2013, Mayıs 3). *Justin Bieber'in Türk kızları hakkındaki 'Ter kokuyorlar' tweeti İnci Sözlük yazarının oyunu çıktı!*
<https://www.google.com/amp/s/www.ensonhaber.com/amp/magazin/inci-sozlukun-justin-bieber-oyunu-2013-05-03>